

Թէր փոխարէն՝ հրամանագրեր տուեր են իրեն որ ինչ Եւրոպացի որ երթայ իր յանձնարարութեամբը ան աւերակները տեսնելու, անվախ համարձակ կարենայ երթալ՝ հազար դահեկան միայն տուրք տալով:

Եւս փառաւոր ճամբորդութենէն իբրանան որ դարձաւ, միտքը դրաւ որ բարձր լեռան մը վրայ հաստատէ իր բնակութիւնը՝ հին Սիդոն քաղքին աւերակներուն մօտ: Եւքեայի բղետաշիւր Սիւլէյման փաշա, անկէ ետքն ալ Եւստուլահ փաշա՝ մեծ համարմունք ունէին վրան. ուստի երբ որ խնդրեց անոնցմէ Ղուսի ըսուած բերդը որ ատենով վանք մըն է եղեր, ու անոր քովի գեղը, սիրով տուին իրեն: Եւ բերդին մէջ, կամ թէ ըսենք՝ ան գրեթէ անմատոյց լեռան ծայրը շէնքեր շինեց՝ Եւրոպայի միջին դարու ատենները շինուած բերդերուն ձևովը, պարտէզ մըն ալ տնկեց ու զարդարեց արևելեան ախորժակով: Հոն շատ տարիներ անցուց Էտի Եսթերը ամէն տեսակ արևելեան ճոխութեամբ, բազմաթիւ թարգմաններով ծառաներով աղախիներով, ու Եւրաբացուոյ շէնքերուն հետ թղթակցութիւններ ու գաշնադրութիւններ ընելով: Եւրաբացի երկէ մարդկանց հազուստը կը հագնէր շատ անգամ, ու անոնց պէս քաջութեամբ ձի կը հեծնէր, այնպէս որ իրենք ալ կը զարմանային:

Բայց աս ճոխութիւնը ետքերը պակսեցաւ. Եւրոպայէն հետը եկած անձանցմէ որը մեռաւ՝ որը Եւրոպա դարձաւ. արաբացի մեծերուն համարումն ալ քանի գնաց պաղեցաւ, ու Էտի Եսթերը գրեթէ երեսէ ընկածի մը պէս մինակ մնաց, ու ախտարական գուշակութիւններու ալ ետեւէ եղած ըլլալուն՝ թէպէտ անոնցմով կը զբաղէր, բայց խելքը աւրուածի մը պէս էր: Եւ վիճակին մէջ տեսան զինքը Սարսէլիւս, Էամարութին և ուրիշ անուանի ճանապարհորդներ:

Բսան տարի Եւրոպոյ երկրին մէջ այսպիսի կարգէ դուրս կեանք մը անցընելէն ետեւ՝ 1839^{ին} մեռաւ նոյն Ղուսի բերդին մէջ, որուն պատկերն է հոս դրածնիս, ու անբեր բայց բարձր ու գեղեցիկ լեռներու մէջ կ'իյնայ: Տասը տասուերկու կտոր բաժնուած է մէջի շէնքը՝ ամէնն ալ միայրկ. ու ոչ միայն իր պալատականութեան բաւական տեղ կայ եղեր հոն, հապա նաև իրեն հանդիպող ճանապարհորդներուն. և թէպէտ առջի բերանը ամենևին չուզէր եղեր անգղիացի ճանապարհորդներն ընդունիլ, բայց ետքերը սիրով կ'ընդունի եղեր:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

Յախապակ շինելու հերպէ:

ՅԱԽԱՊԱԿ՝ շինելու արհեստը Չինացիք ու Ղափոնները հնարած կը սեպուին, ու ինչուան հիմայ ալ անոնց շինած յախապակէ ամաններուն բարակութիւնը խիստ անուանի է: Եւնոնցմէ սորվեցան նաև Եւրոպացիք, և ամենէն առաջ Վաղղիացիք: Եւգղիոյ մէջ առաջին յախապակի գործարանը 1752^{ին} շինուած է, Սաքսոնիայի մէջ 1702^{ին}. բայց անոնց շինածներուն ազնուութիւնը Վաղղիացուոյ շինածին չհասնիր: Եւնք հոս յախապակի շինելու արհեստը ստորագրելէն առաջ՝ համառօտ տե-

1 Երբ լեզուին մէջ յախապակ կ'ըսուին ան գոյն գոյն մանր քարերը, որոնցմով միւսինն (ձուլիք) ըսուած պատկերներ ու անոնց նման զարդեր կը շինուին. բայց ռամկօրէն սովորութիւն եղած է յախապակ ըսել նաև ան տեսակ նիւթին որ տաճկերէն ֆալֆուր կամ ֆալֆուր կ'ըսուի: Խաղացուոյ porcellana բառը (ուսկից ելած է նաև Գաղղիացուոյ porcelaine) փորթուգալոց բառ է, ու իսկ կը նշանակէ, որովհետեւ Չինու երկրէն Եւրոպա ամենէն առաջ փորթուգալցիք բերին աս տեսակ ամանները. իսկ Չինաց լեզուով Բէ-լէ կ'ըսուի:

ղեկութիւն մը դնենք Վաղղիոյ Սէվը աւանին մէջի թագաւորական գործարանին վրայ :

Վաղղիացիք 1645^{էն} ՚ի վեր Սէն-Վլու, Շանթիլլի, Սիլուա, ()ուլէան, Սէնսէն, ու Սէվը ըսուած տեղուանքը սկսեր էին տեսակ մը թափանցիկ ու փայլուն ճերմակ հողէ պտուկներ ու ամաններ շինել՝ յախճապակ անունով : Սէն-Վլուի մէջ սկսան շինել 1695^{էն}, ու գլխաւորն էր Սոռէն անունով երևելի մարդը որ քսանուհինգ տարի միակերպ ետէ է եղաւ աս գիւտիս գաղտնիքը դուրս հանելու համար : Սէն-Վլուի յախճապակին գործածութիւնը տեւեց ինչուան 1718, Շիքուանոյ անունով մարդուն ձեռքովը : Տասնութը տարի անցնելէն ետէ, 1735^{էն} Շիքուանոյի աշխատաւորներէն Տիւպուա անունով եղբարքը գործարան մը բացին նոյն Շանթիլլի յախճապակին տեսակէն շինելու : Հինգ տարիէն ետէ ան ալ թողուցին, ու Սէնսէնի յախճապակին գործարանը բացին, որ ետքը Սէվը քաղաքը փոխադրուեցաւ 1756^{էն} . ուստի հարիւր տարիէն ՚ի վեր է որ շատ հռչակուած է Սէվրի յախճապակը : Տիւպուա եղբարքը տէրութեան խօսք տուին որ յախճապակին բաղադրութեան գաղտնիքը իմացընեն իրեն . անիկայ ալ Սէնսէնի մէջ իրենց գործարան մը տուաւ, ու թագաւորական ծախքով ալ օգնեց որ իրենց գիւտը դուրս հանեն ծաղկեցընեն : Ետեւ յաջորդներէն ()ուի տը Ֆիւլլի անունով մարդը առանձին արտօնութիւն առաւ 30 տարուան համար : Ի ուղովիկոս փե Վաղղիոյ թագաւորը ուզեց որ աս ձեռագործին շահուն երրորդ մասը իրեն ըլլայ, անոր համար արհաւիր գործարան ըսուեցաւ . անով աս արուեստը վերջի աստիճանի կատարելութեան հասաւ, անունն ալ խիստ հռչակուեցաւ . ետքը աս գործարանը փոխադրեցին Սէվը քաղաքը, ու հոն սկսան բանիլ ընդարձակ շէնքի մը մէջ, որ

մասնաւոր ասոր համար շինել տուեր էին : Իսկ 1760^{էն} թագաւորը մնացած մասերն ալ գնեց, 100,000 ֆրանքի դրամագլուխ ալ անոր համար հաստատեց : 1765^{էն} գտնուեցաւ տեսակ մը հող ալ որ Չինացիք իրենց յախճապակին մէջ կը գործածէին, և կը կոչէին քոլին կամ գալին . ուստի Սէվրի մէջ ալ սկսան կարծր յախճապակ շինել աս հողէն : 1773^{էն} յախճապակին արուեստը շատ ծաղկած էր ինչուան որ 1779^{էն} Վաղղիացիք իրենց անիշխանութեան ու խռովութեան ատենը ան գործարանին վերատեսուչը բանտ դրին ու հոն մեռաւ : Եւ արուեստս ան խռովութե ատեն Վաղղիացւոց ատելի եղաւ՝ արհաւիր ըսուելուն համար :

Եւ յաջափ է Սէվրի գործարանին պատմութիւնը . հիմա գանք յախճապակ շինելուն բաղադրութեան նիւթերը ստորագրելու, որ են ասոնք . տեսակ մը ճերմակ՝ բարակ ու կալուղ կաւ կայ որ Չիները քէ-թի-ն-ցէ կ'ըսեն, որ ըսել է ձերձի կող . և տեսակ մը խիճ՝ որուն մէջ փայլուն փայլուն կտորուանք կան, որ գուղձը կամ քոլիունը լուանալու ատեն կ'ելէ : Եւ գործ քոլիունը աղէկ մը կը լուան, որպէս զի անոր հետ խառնուած ֆելտ, սիւթի ՚ խիճերը դուրս ելլեն՝ որ դիւրաւ լուծուին : Ուստի ջրով լեցուն կարասի մը մէջ կը լեցընեն քոլիունն ու կը խառնեն ինչուան որ մէջի ծանր խիճերը կարասին տակն իջնան . ետքը ձար մաղէ կ'անցընեն, որպէս զի մէջի աւելորդ օտար մասունքները դուրս ելլեն : Կաւը ասանկ լուալէն ետէ կը դնեն մեծ կարասի մը մէջ որ ջուրը քաշուի ու թանձրանայ . ետքը զանգուածին մէջը կը խառնեն՝ որպէս զի ան մասնիկներն որ չեն լուծուիր՝ զանոնք միացընէ :

Իսկ զանգուածին թափանցկութիւն ու լուծում տուող հարկաւոր նիւթն

1 Գ. Գ. Kaolin.

2 Ֆելտսիւթը գալլախաղի տեսակ քար է :

է ֆելտսփաթի խիճը, որ կ'ելլէ անգործ քոլիուսէն : Եւ խիճին մէջ մեծն ու պղտիկը խառն է, անոր համար ազօրիքով պէտք է աղէկ մը փոշի դարձնել : Երբոր ան խիճը աղէկ մը փոշի դառնայ, կաւին ու ()մոնի աւազին հետ խառնելու է համեմատ չափով մը որ միշտ միակերպ է : Եւ նիւթերը բոլոր մէկէն իրարու հետ խառնած՝ մէկ մեծ կարասի մը մէջ կը լեցնեն, անուով մը կը շարժեն . աս անիւը թափածու երկրթ է է, ու մատուրներուն ծայրերը կարծր քարեր հաստատուած են . կարասին տակն ալ կարծր քար ըլլալով, քանի որ աս անիւը մէջը կը դառնայ՝ զանգուածը ամէն կողմէն սաստիկ կը ծեծուի ու փոշի կը դառնայ . ատեն ատեն ալ մէջը ջուր կը լեցնեն, բայց կը նային որ շատ չըլլայ :

() անգուածն ասանկ ծեծելէն ետեւ՝ կը դնեն գաճէ շինած հաստ ու չոր սնտուկներու մէջ, որ ան զանգուածին ջուրը շուտով կը ծծեն . զանգուածը չորնալու ատեն կը կծկւորի ու սնտուկներուն մէջէն դիւրաւ կ'ելլէ : Ամանք գործիքով ճնշելով կը պնտացնեն, ումանք լաթէ պարկերով կը թողուն որ ինքիւրեն կաթիլ կաթիլ ջուրը վազէ ու ցամքի . ետքը աս պարկերէն չորս չորս հատ վրայէ վրայ դրած՝ մամուլի տակ երկու հոգի կը դարձնեն : Արչափ աղէկ ծեծուի զանգուածը, այնչափ աւելի աղէկ կ'ըլլայ կ'ըսեն, նոյնպէս ալ երբոր երկայն ատեն թաց կենալու ըլլայ . և կ'ըսեն թէ ջիները աս զանգուածը գործածելէն առաջ՝ ինչուան հարիւր տարիի չափ թաց կը պահեն եղեր :

Երբոր աս գործողութիւնները կը ըմբռնան, գործաւորը կտոր մը ան զանգուածէն ձեռքը կ'առնէ, ու որչափ որ ուժ ունի նէ՝ կը շաղուէ, տախտակի մը վրայ անդադար ուժով ուժով կը նետէ կ'առնէ՝ կը նետէ կ'առնէ, ու՛ղ զի ամէն մասունքը իրարու հետ միանան, և թէ որ մէջը օգու պղպաղակ ալ մնացած է նէ՝ դուրս ելլէ :

Յախճապակէ ամանները շինելուն կերպը այլ և այլ տեսակ է՝ անօթներուն ձևին ու մեծութեանը նայելով : Եւ մասը դուրգով կը շինուին՝ հասարակ բրտի անօթներուն պէս . ուստի աս դուրգն ալ հասարակ բրտի դուրգէն՝ տարբերութիւն չունի :

Եւ ջի ձեռքը շինողը դուրգին վրայ կը դնէ կտոր մը թաց զանգուած, այնչափ որ անկէց ուզած մեծութեւնը աման մը կարենայ ելլել . ետքը ձեռուրները կը թրջէ ամանի մը մէջ՝ որուն մէջ նոյն զանգուածին խիստ ջրոտ տեսակէն դրուած է . վերջը դուրգը կը դարձնէ ու կամաց կամաց կը սկսի ան զանգուածին ձև տալ . երկու բութ մատերովը ծակ մը կը բանայ ան զանգուածին կեդրոնը, ու կամաց կամաց դէպ 'ի վեր կ'երկնցնէ՝ բթամատին ու մէկալ մատուրներուն մէջտեղն առած, մէկ կողմանէ ալ վերի ըսած ջրոտ զանգուածով անդադար կը թրջէ : Անոր ամաններուն առջի ձեռքը մատով կը շինեն, իսկ մեծ ամանները ձեռքով :

Եւ ջի ձեռքը շինողը ամանին զանգուածն այնպէս հաստ կը բռնէ որ տեսնողը հազիւ կրնայ հասկնալ թէ ան ամանը ինչ ձև պիտի ունենայ . ետքը ուրիշ գործաւորի մը կուտայ որ անիկայ ամենապարզ գործիքով մը կը կոկէ . անկէց ալ ետքը ուրիշ երրորդ բրուտ մը կ'առնէ կը մաքրէ, ու ոսկորէ դանակով մը կ'ողորկէ ու կը փայլեցնէ :

Յախճապակէ անօթները սովորաբար այլևայլ զարդեր կ'ունենան : Եւ սոնք միշտ ամանը ըմբռնալէն ետեւ զատ զատ կը շինեն ու վրան կը կպցնեն, երբեմն դուրգով կը շինեն, երբեմն ալ գաճէ կաղպարով կը թափեն . իսկ թէ որ ան կտորներուն մէջը պարապ ուղեւան շինել, ան ատեն նոյն զանգուածէն տափակ կտոր մը կը շինեն, ու ետքը խողովակի ձև կուտան . երբեմն ալ երկու կէս կէս խողովակներ

կը շինեն ու քանի որ թաց են՝ մէկմէկու վրայ կը դնեն ու անանկ կը միացնեն որ մէկ կտորէ շինածի պէս կը ձևանայ : Եւ որոնք ալ կպցնենք են տեւառանց ուշացնելու վրան կը մաքրեն , որպէս զի ամէն խորտուբորտ տեղուանքը շտկուին , ու երկու կէսերուն իրարու հետ միացած տեղերուն նշանը աներևոյթ ըլլայ : Իսկ ան յախճապակներն որ ցանցի պէս ծակեր կամ ճեղքեր կ'ունենան , զանոնք սուր դանակով մը կը բանան , և ինչպէս որ վրայի զարդերը՝ ասանկ ալ ան ծակերը բանալու մեծ ճարպկութիւն ու վարժութիւն պէտք է :

Երբոր կ'ուզեն յախճապակին վրայ զարդերը փակցնել , նախ ան զարդերը ուր տեղ որ պիտի կպցնեն՝ հոն կը գծգըծեն որ խորտուբորտ ըլլայ . ետքը ան զարդերը քիչ մը ջրոտ նիւթով կը թրջեն , շուտ մը ամանին կը փակցնեն , ու անանկ կպած կը մնայ նաև եփելէն առաջ : Եւ որ պէտք ըլլայ՝ ան ջրոտ զանգուածին մէջ քիչ մը խէժ ալ կը խառնեն :

Յախճապակէ ամանները բոլորովին չորնալէն ետքը կ'առնեն փուռի մէջ կը դնեն ու առջի եփը կուտան՝ ինչուան որ բաւական կարծրանայ , անանկ որ ոչ աւրուի՝ ոչ ալ խոնաւութենէ տեսքը կորսնցնէ : Եւ ատեն ամաններուն երեսը կրնայ քսուիլ ան տեսակ մը նիւթը որ կրակով հալելով՝ ամաններուն աղուոր փայլունութիւն կուտայ : Եւ նիւթը յունական բառով փեկֆաթիլ կ'ըսուի , ու բնական քար մըն է , ծեծելով և ուրիշ նիւթերու հետ խառնելով տեսակ մը քուրու կը ձևանայ որ յախճապակին չհալող մասն է : Եւ քարը (որ ֆելտսփաթէ ու քուարցէ բաղադրուած է) կիր դառնալէն ետեւ փոշի կը դարձնեն , ջրի մէջ կը ձգեն , աղէկ մը կը խառնեն ու չեն թողուր որ ջրին տակն իջնայ . անոր համար ջրին մէջ քիչ մը քացախ ալ կը խառնեն :

Յախճապակներուն առջի եփը տալէն ետեւ աս պղտոր ջրին մէջ կ'ընկրդ-

մեն զանոնք՝ մէկմէկու ետեւ , մէկ ձեռքով կը խոթեն՝ մէկալով դուրս կը հանեն : Երբոր բոլորովին կը ցամքին ամանները , նորէն երկրորդ անգամ եփ կուտան , բայց շատ զգուշութիւններ կ'ընեն որ աղէկ ճերմակ մնան ամաններն ու չաւրուին : Եւ որպէս զի մոխրէն՝ կրակէն ու կայծակներէն չփասուին ու ապահով մնան , հողէ սնտուկներու մէջ աւազ կը ցանեն ու անոնց մէջ կը դնեն ամանները . սնտուկները կը շարեն վրայէ վրայ , անոնց մէջ տեղուանքն ալ կարգ մը կակուղ կաւ կը դնեն . մէկ սնտուկի մէջ շատ յախճապակներ կրնան դրուիլ՝ միայն թէ մէկմէկու չդրալին :

Յախճապակներն եփելու փուռը մեծ փուռ մըն է՝ գլանի ձևով ու բարձր . ներսի կողմը կամարներով այլ և այլ բաժանմունքներ կան որ զանազան ծակեր ալ ունին՝ բոցը դուրս հանելու համար : Եւ երի կարգին մէջ կը դրուին առջի եփը տրուելու յախճապակները . երկրորդ կարգին մէջ երկրորդ անգամ եփելիքները : Փուռը լեցուելէն ետքը բերանը աղիւսէ պատով կը գոցեն , ու մէջի կրակը 36 ժամ անընդհատ միակերպ կը վառեն՝ կամաց կամաց կրակը սառու կացնելով : Փռան կլոր պատերուն վրայ քանի մը ծակեր կան . երբոր կրակը լմննալու մօտիկ կ'ըլլայ , գործաւորները ան ծակերէն կը նային թէ մէջի հողէ սնտուկները կարմրեցեր են թէ չէ . ու աս բանս լաւ իմանալու համար՝ ատեն ատեն դուրս կը քաշեն նոյն ամաններուն բաղադրութենէն շինած կտորներ՝ որ անոնց հետ մէկտեղ եփելու դրած կ'ըլլան : Երբոր կը տեսնեն ան օրինակներէն թէ եփը հասեր է , (որ աս եփելու աստիճանին տաքութիւնն է՝ հարիւրամասն ջերմաչափին աստիճանները վը 1600 աստիճան տաքութիւն ,) ան ատեն կրակը կը դադրեցնեն , ու բոլոր ծակերը կը գոցեն՝ որպէս զի որչափ որ կարելի է նէ ամանները կամաց կամաց սառնին . ուստի չորս օր

ամբողջ անանկ կը ձգեն, ետքը պատը կը փլցնեն, ու սնտուկներուն մէջէն յախճապակէ ամանները դուրս կը հանեն :

Ամանները ասանկով կը շինուին կը լմննան : Իսկ անոնց վրայի ներկը, ոսկին, փլաթինը և ուրիշ զարդերը այսպէս կը շինեն : Ներկերը իրենք տեսակ կը բաժնուին՝ տաքուած աստիճանին նայելով . այսինքն սաստիկ կրակի գոյներ, միջակ կրակի գոյներ ու թոյլ գոյներ . աս ետքի տկար գոյները որ աւելի շատ կը գործածուին՝ մեղմ կրակով կ'եփուին, այսինքն արծաթը հալեցնելու տաքուած ան աստիճանէն վար : Ապայտեալը քոպալթով կը շինեն, կանաչները՝ քրոմի ոքսիտով, կարմիրները՝ երկրթի ոքսիտով, դեղինները անթիմոնի ոքսիտով, իսկ մուծ կարմիրը՝ ծիրանագոյնն ու մանուշակագոյնը՝ ան ոսկիով որ բնալոյծները կ'ստեղծեն ծիրանի՝ կ'ըսեն :

Իսկ երբոր կ'ուզեն ամանները ոսկեզօծել, կամ ձեռքով կ'ընեն գործողութիւնը և կամ տպելով . եփելու ատեննին ոսկին իր փայլունութիւնը կը կորսնցնէ, անոր համար ակատով կամ մատիտով վրան կ'ողորկեն, որ նորէն առջի փայլունութիւնը կ'առնէ : Յախճապակին վրայ գոյն ու ոսկի զարդ տալէն ետեւ նորէն փուռը կը դնեն . այսինքն երբոր բոլորովին կը չորնայ վրայի քաշուածքը, սովորական կերպով հողէ սնտուկներու մէջ կը դնեն ու փուռը կը ձգեն, բերանը պատով կը գոցեն ու մէջը կրակ կը վառեն, որ բոցը սնտուկներուն չորս դին պատելով՝ առանց ամաններուն դպչելու՝ պէտք եղածին չափ կ'եփէ : Փռան չորս դին եղած գործաւորները կ'իմանան ամաններուն եփիլն ու կրակը կը մարեն . անոր համար առջինին պէս մէջը օրինակ դրած կ'ըլլան նոյն յախճապակին նիւթէն՝ վրան կտոր մը նոյն գոյներէն քսուած :

Իսկ գոյնը տաքուած ան համեմատ աւելի կամ պակաս պինդ ու թոյլ կ'ըլլայ . ինչպէս բուն կարմիրը որ աղիւսի գոյն ունի, երբոր արծաթ հալեցնելու տաքուած ան աստիճանը հասնի՝ մուծ մանուշակի գոյն կ'առնու, և այլն : Ինոր համար ժամանակը գալուն պէս՝ երբոր կը տեսնեն որ մէկ գոյն մը իրենց ուղած աստիճանին հասեր է, կրակը կը դադրեցնեն : Իսկ ամանները դուրս հանելէն ետեւ երբոր ներկարարը տեսնէ որ մէկ քանի ամաններուն վրայի ներկը կամ ոսկին թափեր է, որչափ անգամ որ կը նորոգէ ան տեղուանքը՝ պէտք է միշտ վերջէն փուռը դնէ ու եփէ առջինին պէս :

Տա աս կերպով կը շինուին ան յախճապակները՝ որոնց վրայ մարդս կը զմայլի երբոր տեսնէ Սէվրի թագաւորական ձեռագործաց սրահին մէջի տեսակ տեսակ ձևերով, մեծութեամբ, ու գոյնզգոյն զարդերով շինածները . անոնց շատին վրայ նաեւ երևելի նկարիչներու պատկերները օրինակած են գեղեցիկ կերպով :

Հ . Ե . Կ

ՀԱՆՔԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Իճխաբար :

ԱԹԵԼՈՒ համար գործածուող հանքային նիւթերուն մէկն ալ ածխաքար ըսուածն է, որ ատեն մը ընդհանուր անունով մը ամէն աս տեսակ նիւթերը հանքային ածուխ կի՞ գետնի ածուխ կ'ըսուէին : Իճխաբարը սեղունով նիւթ մըն է, ու գետնի ածուխին շատ կը նմանի, բայց մասնաւոր նշաններով անկէ կը տարբերի : Իճխաբարին բաղադրութեանը մէջ կուպր ամենեւին չկայ . թէ որ ձեռք